

Huhumalu'i ma'ae Kau Toulekeleka

Huhu ta'etotongi ke malu'i mei he mahaki Fulū, Pala Mohomoho (shingles), Kona hamu, Tifitēlia (diphtheria) mo e Taelōlōa

Tongan

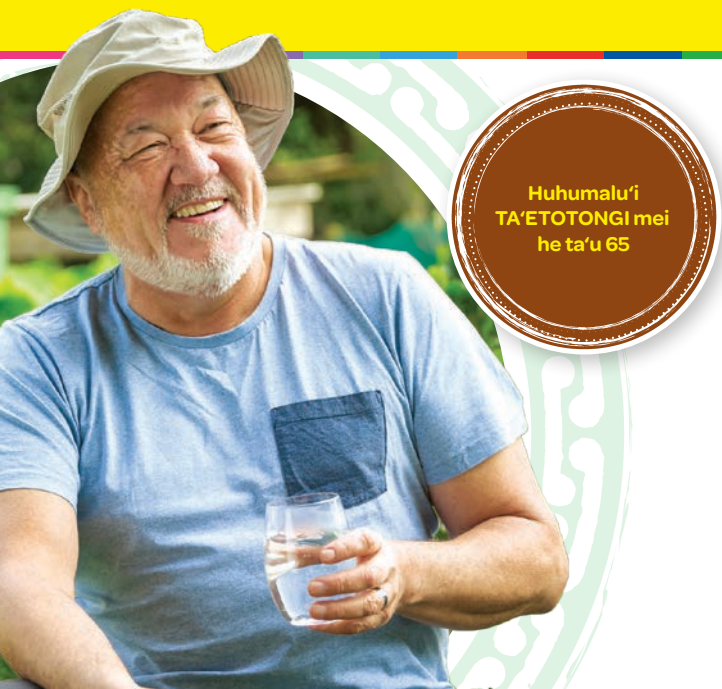
immunise

your best protection

Ko e tohi fakahinohino ko ení ia ko e fakamatala’i pe ‘ū huhu ‘oku fe’unga mo **ta’etotongi** ma’ae kau toulekeleká.

Ko ho’o hoholo ke ke motu’a angé ko e toe faingofua ange ha’o puke he ngaahi mahakí pipihi e ni’ihi.

‘Oku ta’etotongi pe huhumalu’i ma’a kinautolu ta’u 65 mo lahi hake ke malu’i kinautolu mei he ‘ū mahaki fakatu’utāmaki’e ni’ihi.

Ko e ha e ‘ū mahaki ‘e lava ke huhumalu’i au mei ai?

Kona hamu (pe pikitai e ongo kaungaó) ko ha mahaki pipihi ‘oku fakatupu ‘e he pekitilia ‘oku ma’unga nofo he ‘ulí mo e efú, pea ‘oku nau hū ki he sinó ‘i ha mata’i lavea pe mata’i pala. ‘Oku fakatupu ‘e he Kona hamú (Tetanus) ‘a e fakafefeka mo e mingi e uoua, pea ‘i he taimi ‘e ni’ihi ‘oku a’u pe ‘o mole ‘a e mo’uí.

Ko e Kona hamú ‘oku fakatu’utāmaki ange ia ki he kau toulekeleká.

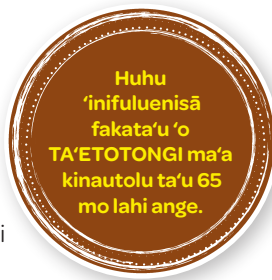
Tifitēlia ko ha mahaki fakatu’utāmaki ‘o e fo’i mongá pea fakatupunga pe mo ia ‘e he pekitilia pea ‘oku malava ke mapuni ai e halanga mānavá. Te ne toe malava pe foki ‘o uesia ‘a e mafú mo e halanga ‘o e ngaahi neave ‘o iku mole ai mo’uí. ‘Oku hāhāmolofia ke toe ‘asi e tifitēlia ‘i Nu’usila ni koe’uhí ko e ngāue ‘a e huhumalu’i. Ka neongo iá ‘e kei malava pe ke toe ‘asi koe’uhi ko e fefolau’akí.

Ko e taelōlōa (whooping cough) ko e mahaki fakatu’utāmaki ‘aupito ‘oku ne fakatupu ‘a e tae mo e fulutāmakia pe lo’oa ‘o faingata’a ke mānava. ‘E lava ke ke puke ai ‘o a’u ki he uike ‘e 10 pea ko e ni’ihi ‘e fakatokoto ‘i falemahaki. ‘Oku fakatu’utāmaki taha ‘i he puke ai ‘a e fānau valevale, ko ia ai ‘oku mahu’inga ke huhumalu’i koe kapau ‘e lahi ‘a ho’o nofo mo e fānau valevale pe iiki pe ko e fanga mokopuna.

Ko e huhumalu’i ‘o e kona hamú, tifitelia mo e taeloloá, ‘oku ta’etotongi pea ‘oku fale’i atu ke fai ia ‘i ho’o a’u ‘o ta’u 45, kapau na’e te’eki fai hao huhu kona hamu tu’o 4 kimu’a. ‘Oku toe ta’etotongi foki mo ia ki he kakai kuo nau ‘osi a’u ki he ta’u 65 pea ‘oku fale’i atu ke fai ia he ‘e tokoni ‘aupito ia ki he malu’i na’e ma’u mei he huhu na’e fai ‘i he ‘enau kei iiki hake.

Ko e inifuluenisā

(pe mahaki Fulū) ko e mahaki fakatu'utāmaki ia 'oku fa'a iku pe 'o mole ai ha mo'ui. 'E lava pe ke iku ki falemahaki ha taha pe 'oku puke he mahaki fuluú ka 'e lahi ange ha hoko eni ki he kakai matu'otu'a pe ko kinautolu 'oku mahamahaki pe 'oku 'i ai ha nau mahaki tauhi. 'E lava foki 'e he mahaki Fuluú ke toe 'ā'āsili pe fakalalahi ange ai e ngaahi alangāmahaki kehé 'o hangē ko e Hela, Fatafata Vaivai pe Suka.

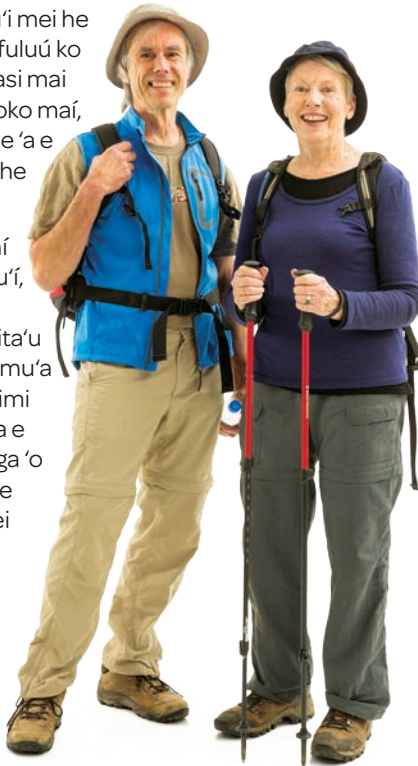
x 500

'I he ta'u kotoa pe, meimei ko e toko 500 Nu'usila 'oku nau mate mei he mahaki Fuluú.

Huhumalu'i mahaki fuluú 'oku ta'etotongi pe, pea 'oku fale'i ke fakahoko he ta'u kotoa mei he ta'u 65 'o faai hake.

Ko e huhumalu'i ni 'e 'ikai lava ke ke puke ai 'i he fulū. 'I he ta'u kotoa pē 'oku hu'i fo'ou 'a e faito'o huhumalu'i ke ne lava 'o fai 'a e ha malu'i mei he fa'ahinga vailasi mahaki fuluú ko ia 'oku 'amanaki ke toki 'asi mai he fa'ahita'u momoko hoko mai, he 'oku tō'onga kehekehe 'a e valilasi mahaki fuluú ia 'i he ta'u ki he ta'u.

Ko e founa angamaheni 'o hono fai 'a e huhumalu'i, ko hono fai ia kimu'a si'i pea toki tō mai 'a e fa'ahita'u momokó – 'o lava leva kimu'a pea toki hoko mai 'a e taimi 'oku mafola lahi taha ai 'a e mahaki fuluú he lolotonga 'o e momokó, pea 'e lava pe ia ke fai e huhumalu'i mei he taimi ko iā, 'o a'u ki he ngata'anga 'o e ta'ú.

Pala mohomoho (Shingles) (pe herpes zoster) ko e veli mo e fakakulokula 'o e kili 'oku langa 'o ne uesia ai e fo'i neave. Ko e nunu'a eni 'o e mahaki Huhunú ka 'oku toki 'asi hake ia hili ha puke mo ake lelei mei he mahaki ko iā 'i ha lauitta'u kimu'a atu. 'Oku malava ke puke ai ha taha pe na'e 'osi Huhunu ia kimu'a pea 'oku lahi ange 'a e mo'ua ai e kau toulekeleká. Ko e Pala Mohomohó (shingles) 'oku meimei 'aho 'e 10 ki he 15 pea toki sai, ka 'oku iku pikipiki ai e kilí pea nenefu e sió kapau ne 'ohofia e kano'imatá.

Ko e taha e nunu'a mātu'aki fakatu'utāmaki taha 'o e mahaki ni, tautefito ki he kau toulekeleká, ko e kei felāngaaki 'a e neavé neongo kuo fuoloa 'a e mate atu 'a e velí.

Fakafuofua ki he toko 1 'i he toko 3 'o e kakai 'o Nu'usilá ni te nau mo'ua he Pala Mohomohó lolotonga 'enau mo'ui.

Faito'o malu'i mei he Pala mohomohó 'oku ta'etotongi 'o kamata he ta'u 65.

Ko e taha kotoa pē na'e 'osi ta'u 66 ki he 80 'i he 'aho 1 'o 'Epeleli 2018, 'e lava ke ta'etotongi 'a hono huhumalu'i kinautolu mei he mahaki pala mohomoho (shingles) ka kuo pau ke fai ia kimu'a he 'aho 31 'o Tisema 2020 pe kimu'a pea hoko honau ta'u 81.

Talanoa mo ho'o toketaá kapau 'oku vaivai ho fa'unga malu'i, telia na'a 'ikai tuha pe taau e fo'i faito'o malu'i Pala Mohomoho ia mo koe.

Ko e kakai lalahi ta'u si'i hifo he 65 'oku 'i ai ha nau puke lahi pe ko hanau mahaki tauhi, 'e lava pē ke ta'etotongi 'a 'enau huhumalu'i mei he mahaki fuluú moe ngaahi mahaki kehé, kapau 'oku tu'unga fakatu'utāmaki mo ala hoko ha fakatu'utāmaki he 'enau mo'ui.

Talanoa mo ho'o toketaá kapau 'oku ke pehé 'oku tonu ke ke kau mai ki ai.

‘Oku malava lelei fēfē ‘e he faito’ó ni ke fakahoko e malu’i?

‘Oku tokoni lahi ‘a e huhumalu’í ki hono fakasi’isi’i ha ala ma’u koe ‘e he ‘ū mahakí ni ka ‘oku ‘ikai lava ke ne malu’i kakato ai koe mei hano ‘ohofia ‘e ha mahaki ‘o kau ‘a e fulū pea mo e pala mohomohó (shingles).

‘Oku taukave’i lahi ‘e he kau taki mo tu’ukimu’a he mala’e ‘o e mo’uí ‘a e mahu’inga ‘o e huhumalu’í he ‘e malava ke si’isi’i ange ai ‘a e ongosia he puke ‘i he mahakí.

Neongo ‘oku hōloa e mālohi ‘o e huhumalu’í ‘i he faka’au ke tau motu’a angé (koe’uhi ko ‘etau motu’a angé ko e vaivai ange ia e fa’unga malu’i hotau sinó ke ne matu’uaki e mahakí) ‘e kei lelei ange pē ‘a e huhumalu’í he ko e taha ia e ngaahi founa ke ngāue’aki ke tokoni ki hotau malu’i mei he ngaahi mahaki ‘oku fakatu’utāmaki.

‘E lava ke huhumalu’i nai au ‘i fē?

‘Oku ta’etotongi pē ‘a e huhumalu’í ‘i ho’o toketā fakafāmilí. ‘Oku lahi ‘a e ngaahi fāmāsī (pharmacy) pe kēmisi ‘oku nau lava ‘o fai ‘a e huhumalu’i ta’etotongi mei he mahaki fulū, ma’a kinautolu ‘oku ngofua ke nau ma’u ia.

‘Oku ‘i ai nai ha fa’ahinga faka’ilonga ‘oku lahi ‘e ne ‘asi mai ki tu’a hili ‘a e huhumalu’í?

Ko e angamahení pe ha ki’i mamahi e umá pe mofimofi ‘i ha ‘aho ‘e taha pe ua hili ‘a e huhumalu’í. ‘Oku fakafuofua ki he toko 1 he 100,000 kotoa pē ‘e ala uesia e neave honau umá tupu mei he huhu kona hamú, tiftēlia mo e taelōlōa.

‘Oku tātaaitaha - fakafuofua ki he tu’o 1 he tu’o 1,000,000 ‘e ala ‘asi mai ha fepaki kovi ‘a e faito’ó mo honau sinó (anaphylaxis) hili pe ha ki’i taimi nounou mei hono fai e huhumalu’í. ‘E fiema’u ia ke ke ki’i tatali si’i ‘i ha miniti nai ‘e 20 ‘i he kilinikí pe loki faito’o hili ho’o huhumalu’í. Koe’uhi pe ke fakapapau’i ka hā mai ha’o fu’u faingata’a’ia ‘i ha fepaki ‘a e faito’o mo hono sinó ‘oku faingofua mo lava ke fai hono faito’o.

‘Oku ‘ikai ha toe fakamo’oni ia ‘o ha matu’utamaki’anga kehe.

Fetu’utaki ki ho’o toketā, neesi tauhi pe tokotaha faihuhu ‘i he falekoloa fakatau faito’o (pharmacy) oka ‘o ka faifai angé angé ‘oku ‘asi ha fa’ahinga faka’ilonga ‘oku ngali kehe pe matu’utāmaki hili ‘a e huhumalu’í.

Ka fakahoko kotoa e ngaahi huhumalu’i ‘e tolú he ‘aho tatau pe, ‘e kei tatau pe ‘a hono malu’i koe mo hano huhu taautaha he ‘aho kehekehe.

‘Oku malu mo lelei ‘aupito pe ia ke fakahoko faka’angataha e fo’i huhumalu’i ‘e 3

Ngaahi poini mahu'inga 'e 4

1. 'I he faka'au ke ke motu'a angé ko e ngaahi huhumalu'i ne fakahoko kiate koe kimu'á 'oku malava ke tala 'a e kamata ke matuku atu honau ivi malu'i
2. Huhumalu'i ta'etotongi ma'a kinautolu ta'u 65 mo lahi haké
3. Malu'i mei he mahaki Fulū, Pala Mohomoho (shingles), Kona hamu, Tifitēlia mo e Taelōlōa
4. 'E 'ikai hoko ha fakatu'utāmaki kapau 'e fakahoko faka'angataha e fo'i huhumalu'i 'e 3

Te u ma'u mei fe ha tānaki mai ki he fakahinohino ko'eni?

Ka fiema'u ha ngaahi fakamatala ke tānaki atu fekau'aki mo e huhumalu'i pea mo e 'ū mahaki 'oku ne malu'i:

- talanoa mo ho'o toketā, neesi tauhi pe tokotaha faihuhumalu'i 'i he falekoloa fakatau faito'ó (pharmacist)
- telefoni ki he **Healthline 24/7** 'i he **0800 611 116** pe telefoni **0800 IMMUNE (466 863)** 9.00 pongipongi ki he 4.30 efiafi, Mōnite ki he Falaite
- vakai ki he **health.govt.nz/immunisation**
- vakai ki he **immune.org.nz**

Ko e tohi fakahinohinó ni 'oku ma'u atu ia mei he www.healthed.govt.nz pe ko kinautolu kuo 'osi fakamafai'i ke nau tufaki atu mei he poate DHB 'i ho vāhenga. Sune 2020. **Code HE2555.**

New Zealand Government

immunise

your best protection